

УДК 347.459

DOI <https://doi.org/10.32847/ln.2020.10.09>

Бутрин-Бока Н.С.

к.ю.н.,

*доцент кафедри цивільного права і процесу
Тернопільський національний економічний університет*

Майка Н.В.

к.ю.н.,

*викладач кафедри цивільного права і процесу
Тернопільський національний економічний університет*

ДОГОВІР ЗБЕРІГАННЯ: ІСТОРІЯ СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТКУ ЗАКОНОДАВЧОЇ ПЛАТФОРМИ

Постановка проблеми. З огляду на прогресивні зміни у національному законодавстві з метою наближення до норм міжнародних стандартів вважаємо за необхідне звернутися до становлення та розвитку договору зберігання у цивільному праві для врахування позитивних моментів, а також недоліків у подальших правових змінах.

Огляд останніх досліджень і публікацій. Дослідженню тематики договорів у цивільному праві, зокрема договору зберігання, приділяли увагу як зарубіжні, так і вітчизняні науковці: М. Агарков, В. Васильєва, М. Брагінський, В. Вітрянський, А. Корбін, А. Корецький, В. Луць, Е. Грамацький, І. Калаур, Н. Кузнецова, Р. Майданик, С. Уїллістон, А. Томсінов, Р. Халфіна та ін.

Формулювання завдання дослідження. Дослідити та проаналізувати історичний шлях становлення та розвитку інституту зберігання (договору зберігання). Врахувати правові аспекти кожного з етапів і внести відповідні корективи у чинне законодавство України з метою оптимального регулювання відносин, пов'язаних зі зберіганням товару.

Виклад основного матеріалу. Інститут зберігання (лат. – depositum) був відомий ще римським юристам. Одним із видів договору зберігання і найбільш наближеним до нього

на товарному складі було іррегулярне зберігання (лат. – depositum irregulare).

Предметом звичайного договору зберігання були індивідуально визначені речі. Однак іноді виникала потреба передати на зберігання речі, що мали родові ознаки (наприклад, зерно, вовну тощо). Якщо родові речі були якимось чином індивідуалізовані (зерно в мішках, вовна у скринях), це був звичайний договір зберігання, якщо ні, то це був іррегулярний схов. У такому разі речі депонента переходили у власність депозитарія, який мав потім повернути не обов'язково ті самі речі, але таку саму їх кількість. Цей договір був подібний до договору позики, але відрізнявся каузою [1, с. 378].

Договір зберігання зародився як заснований на особистих довірчих відносинах, але вже на етапі розвитку його в римському праві спостерігається тенденція переходу цього договору в розряд комерційних. Римське право зупинилося на півдорозі до договору професійного зберігання чужих речей. Ототожнювати історичні види зберігання речей із сучасним договором зберігання на товарному складі було б не зовсім правильно, адже право не може йти попереду розвитку економічних відносин і не зважати на виробничі можливості суспільства, а економіка Риму тоді не потребувала зберігання чужих речей

на складі, хоча створила всі передумови для появи цього договору.

Давньоруський етап розвитку відносин зі зберігання виробив загальні положення про зберігання, які були рецепійовані з римського права і сприйняті власне правом Київської Русі. Перші письмові згадки про регулювання відносин зберігання у слов'янських народів відносять саме до часів «Руської правди». Однак «Руська правда» не містить положень про регулювання відносин зберігання на складах через те, що їх тоді не існувало, а оптова торгівля купців ще не була поширена [2, с. 34].

Протягом XIV ст. половина території Київської держави – Берестейщина, Пінщина, Чернігово-Сіверщина, частина Волині – перейшли під владу Великого Королівства Литовського, а Галичина та інша частина Волині – під владу Королівства Польського. Решта території України перебувала у складі Руської держави. Тому ще одним джерелом, з якого ми можемо довідатися про тогочасні відносини зберігання, є Псковська судна грамота, датована XIV–XV ст.

Проаналізувавши подальший розвиток відносин зберігання, варто зауважити, що, на думку дослідників цього історичного етапу, Псковська судна грамота посідала особливе місце в розвитку договору зберігання. У ній уперше закладено основи розвитку зберігання на товарному складі, а при укладенні самого договору вимагалось дотримання низки формальностей. Якщо виникали спори щодо кількості та виду товару, який зберігався, вже недостатньо було лише присяги свідка, вимагалась наявність запису (доска), тобто письмової форми договору [2, с. 52].

Еволюцію правових норм староруської держави дозволяють простежити берестяні грамоти. Вони не лише містили норми цивільного права, а й ілюстрували реальне застосування цих норм у цивільному обороті. Серед берестяних грамот три присвячені безпосередньо договору зберігання (№ 141, 413, 414) [5, с. 6], а саме: товарному зберіганням, збері-

ганню в церковних підвалах і зберіганням «під замком». Таким чином, староруське право регулювало укладення договору торгового зберігання, який був прообразом договору зберігання на товарному складі.

У Великому Королівстві Литовському відносини зберігання на товарному складі були врегульовані розділом VII, арт. 30 Литовського статуту 1588 р.: «Зберігач зобов'язаний був зберігати річ так, щоб у разі пожежі або крадіжки вона могла загинути або бути викрадена лише з майном зберігача». У разі знищення речі обов'язково потрібно було заявити про це в письмовому порядку до суду. Також розділ VII, арт. XXX, § 2 передбачав можливість т. зв. закритого зберігання. Згідно зі змістом цієї статті покладавцеві головним чином забезпечувався захист від надмірної цікавості зберігача [4, с. 232].

Отже, тогочасне право багато в чому перейняло правові підходи до зберігання з римського права. Суб'єктами договору зберігання того етапу могли бути будь-які особи, здатні здійснювати операції, а покладавцями за договором складського зберігання могли бути лише купці (торгові люди). Об'єктом договору складського зберігання були тільки речі, призначені для обміну або продажу, тобто товари.

Наступний етап розвитку договору зберігання на товарному складі розпочинається зі встановлення у Стоглаві [5, с. 67] обов'язкової письмової форми договору зберігання за участю монахів і духівництва, що надалі Указом царя Михайла Федоровича від 7 серпня 1635 р. стало обов'язковим для усіх верств населення [6, с. 17].

Новим етапом розвитку відносин зберігання стало прийняття Зведення законів Російської імперії та етап формалізації, що відповідало новим економічним реаліям. З розділу V книги IV Зведення законів Російської імперії «Про здачу і прийом на збереження, або про поклажу» впливало таке: передавати на зберігання майно могли тільки власник або його представник; зберігання

завжди було реальним договором; письмова форма договору зберігання не була однією з умов його дійсності; при вирішенні питання про відповідальність зберігача основним визнавався такий критерій, як необхідність ставитися до чужої речі як до своєї; зберігач не мав права користуватися переданими йому на зберігання речами; зберігання передбачалося безвідплатним, але із правом зберігача на відшкодування необхідних витрат; детально визначалося коло тих доказів, що повинні надаватися на підтвердження передання речі на зберігання, допуск свідків виключався; за неповернення на першу вимогу речі зберігач повинен був відшкодувати поклажодавцю збитки та виплатити «узаконені відсотки» (6% річних); якщо зберігача визнавали банкрутом, передане йому на зберігання майно не включалося в конкурсну масу і підлягало поверненню поклажодавцем.

У Російській імперії правова регламентація діяльності товарних складів і договорів зберігання на товарному складі не здійснювалася до 80-х рр. XIX ст. Це було пов'язано з відсутністю потреби в регулюванні таких відносин. Зведення законів цивільних (Том X. Зведення законів Російської імперії, видання 1913 р.) містило лише загальні норми про договір зберігання. Це пояснювалося тим, що паралельно з чинним цивільним правом у Російській імперії відбувалося формування торгового права, до якого, зокрема, відносили норми, що регулювали зберігання на товарних складах.

Отже, до 1888 р. через відсутність спеціального нормативного акта, який би регулював відносини зберігання на товарному складі, при прийомі товарів товарним складом на зберігання сторони договору могли керуватися лише загальними положеннями про договір зберігання.

30 березня 1888 р. Державна рада Російської імперії затвердила Положення про товарні склади. Саме цей документ поклав початок правовому регулюванню договору зберігання на товарних складах у дореволюційній Росії та закріпив порядок створення

та принципи діяльності товарних складів. Крім того, Статут торговий (йдеться про текст 1909 р.) мав спеціальний розділ «Про товарні склади».

Зважаючи на специфіку таких організацій і особливий інтерес до них із боку держави, зберігання на складі здійснювалося у спеціальному режимі. Зокрема, в Росії це означало дозвільну систему створення: зареєструвати товарний склад могли лише з дозволу міністра торгівлі та промисловості.

Публічність складських операцій тоді виражалася в гарантіях, які надавалися потенційним кредиторам. Так, заборонялася застава самої будівлі з урахуванням того, що саме це майно могло стати найбільш надійним джерелом покриття боргів. До тих же публічних елементів правового режиму товарного складу можна було віднести передбачену Торговим статутом можливість проводити ревізії їх діяльності Міністерством фінансів, а також публікації таблиць природного спаду товарів, які зберігалися [7, с. 149–158].

Одна із перших дослідників відносин зберігання на товарному складі М.В. Зімельова відзначила, що «товарні склади набули характеру самостійних підприємств тільки тоді, коли в розвитку торгівлі позначилося прагнення до винесення поза її безпосередні межі всіх т. зв. допоміжних операцій, тобто операцій, не спрямованих безпосередньо на обмін. На ґрунті цієї диференціації зберігання товарів було юридично оформлене у створенні договору зберігання на товарних складах, який повинен бути визначений як відплатне зберігання чужих товарів у спеціально пристосованих приміщеннях, що здійснюється у вигляді промислу» [8, с. 4].

Слід також зважати на той історичний факт, що не всі землі сучасної України наприкінці XVIII – на початку XX ст. перебували у складі Російської імперії, оскільки частина їх, а саме Східна Галичина та Північна Буковина, перебували у складі Австро-Угорської імперії. Тому в контексті історичної характеристики правових джерел варто згадати і про

Австрійський цивільний кодекс [9]. Згідно з 20-м Головним ділом Австрійського цивільного кодексу було врегульовано відносини зберігання (переховання).

Зокрема, в цьому кодексі було визначено порядок укладення попереднього й основного договорів зберігання. Головним же обов'язком зберігача згідно з § 961 було: «Берегти пильно довірені йому речі, а через визначений час повернути їх поклажодавцеві в тому самому стані, в якому він їх отримав, з усім приростом» [9]. Кодекс передбачав також і інші випадки повернення речі поклажодавцеві. Детально були врегульовані відносини зберігання речі «під замком чи печаткою». Австрійський цивільний кодекс поширював загальні положення про регулювання відносин зберігання на договір зберігання на товарному складі. А отже, тоді відносини зберігання на товарному складі не мали яскраво вираженого характеру [10, с. 100–102].

Система радянського законодавства з 1922 р. і аж до 1964 р. не містила положень, які б регулювали діяльність товарних складів. Так, Цивільний кодекс УСРР 1922 р. не містив положень про договір складського зберігання, як, утім, і про сам договір зберігання, тож діяльність складів регулювала лише низка підзаконних актів, прийнятих на союзному і республіканському рівнях.

Час нової економічної політики відзначився єдиним актом, прийнятим на союзному рівні, – Постановою Центрального виконавчого комітету і Ради народних комісарів СРСР «Про документи, які видаються товарними складами при прийманні товарів на зберігання» від 4 вересня 1925 р. Цей документ детально регламентував порядок видачі товарними складами складських документів; у п. 1 цієї постанови було також зазначено, подібно до Положення 1888 р., що прийом товарів на зберігання може здійснюватися як зі знеособленням, так і без знеособлення, тобто, по суті, було визначено два види складського зберігання, які вже стали традиційними. Ухвалою Наркомторгу СРСР були затвер-

джені Тимчасові правила «Про порядок зберігання товарів на товарних складах загального користування» від 8 вересня 1925 р., які закріплювали положення про порядок визначення розміру платежів за користування послугами складу, за операції, що їх здійснювали товарні склади. На виконання Постанови про документи 1925 р. Наркомторг СРСР 12 квітня 1927 р. прийняв Інструкцію «Про порядок видачі дозволів товарним складам на видачу свідоцтв у прийманні товарів на зберігання» [11, с. 263–267].

Отже, тоді система законодавства, яка регулювала діяльність товарних складів, була неповною. На союзному рівні існував єдиний акт, який визначав порядок видачі складських документів. А порядок прийому товарів складом, права й обов'язки поклажодавця та зберігача, порядок зберігання товару і т. д. регламентували акти республіканського рівня.

Існувала також відмінність у межах системи правового регулювання діяльності товарних складів залежно від того, у якій галузі економіки вони функціонували. Так, на рівні республіки окремо регламентувалася діяльність товарних складів, що спеціалізуються на зберіганні зерна, – елеваторів і холодильників. Окремо регулювалася діяльність залізничних складів. Така диференціація свідчила про те, що від самого початку появи нормативних актів про товарні склади виникла тенденція до відособлення правового регулювання їх діяльності в різних галузях народного господарства, яка не тільки зберігалася, а й посилювалася з часом.

Зберігав своє значення і головний принцип, закладений в основу відносин зберігання на товарному складі, – видача спеціалізованих складських документів, що дають змогу їх власнику здійснювати продаж товарів, які зберігаються на складі, або віддавати ці товари в заставу. Водночас окремого правового акта, що містив би норми про договір складського зберігання загалом, не існувало ні на союзному, ні на республіканському рівнях.

Прийняті Основи цивільного законодавства Союзу РСР і союзних республік, затверджені Законом СРСР від 8 грудня 1961 р., розпочали новий етап – час стагнації, характерною рисою якою була відсутність норм, що регулювали б відносини зберігання на товарному складі [12].

Однак до Цивільного кодексу УРСР 1963 р. увійшов розділ 36, присвячений схову. Цей розділ містив 11 статей і не встановлював спеціального регулювання окремих видів зберігання. У цьому кодексі не було окремих норм, присвячених договору зберігання на товарному складі.

Отже, на цьому етапі зобов'язання зі складського зберігання регулювалося загальними положеннями, які містилися у розділі 36 ЦК УРСР 1963 р., та відомчими актами. Характеризуючи законодавство про зберігання того етапу, О.С. Іоффе вказував на те, що численні підзаконні акти «характеризують властиві лише певним видам зберігання специфічні моменти. Коли ж щодо цих видів зберігання виникають питання загального характеру або коли їх регулювання не здійснюється спеціальними нормативними актами, слід керуватися нормами ЦК України, присвяченими договору зберігання загалом» [13].

Цей етап можна визначити як період функціонування товарного складу в умовах планової економіки.

Історично виникнення спеціалізованих складів пов'язане з потребами торгівлі. Перший товарний склад – «West India docks» – з'явився в Англії в 1799 р. Постійний рух великих партій товарів в умовах ринкової економіки викликав необхідність у збереженні товарів, призначених для продажу, у спеціально обладнаних для такого зберігання приміщеннях – товарних складах. Товарний склад – це узагальнює поняття для суб'єктів, що здійснюють зберігання різних видів товарів [6, с. 14].

Водночас у Європі зберігання на товарному складі як самостійний вид комерційної діяльності з'являється ще в кінці XVII ст. і до

XIX ст. вже значно поширюється, проте законодавче регулювання діяльності товарних складів практично не здійснювалося до середини XIX ст.

Слід відзначити, що з Англії діяльність по зберіганню на товарних складах упродовж XIX ст. поширилися у Європі. Бурхливий розвиток товарних складів був зумовлений їх прогресивним економічним значенням, оскільки вони позбавляють товаровиробників (продавців) або покупців від необхідності облаштовувати й утримувати власні складські приміщення або користуватися такими приміщеннями шляхом найму їх у третіх осіб. Завдяки технічному оснащенню товарний склад краще, ніж інші зберігачі, забезпечує не лише кількісне, але і якісне збереження товару. Це пояснюється тим, що складські приміщення обладнувалися залежно від виду об'єкта зберігання – товару (зерна, продуктів харчування, продукції тваринництва, лікарських препаратів).

Проте економічне значення складів цим не вичерпується, і їх існування не обмежується потребами у зберіганні. Складське зберігання полегшує товарооборот, оскільки розпорядження товаром, що зберігається, можливе без його переміщення зі складу. У всьому світі товарні склади видають на підтвердження прийнятих ними на зберігання товарів особливі документи, які служать не лише для передачі права власності, але і для застави. Зазвичай такі склади тісно взаємодіють із банками та іншими кредитними установами, що дає можливість товарним складам надавати кредит власникові товарів, які знаходяться на складі. Власне застава здійснюється шляхом здійснення передавального напису (індосаменту) [6, с. 14].

Перший спеціальний закон про товарні склади був виданий у Франції в 1848 р., згодом його змінив закон 1858 р., потім доповнений інструкцією 1859 р., і закон 1870 р. В Італії в 1882 р. норми про зберігання на товарних складах з'явилися в Торговому кодексі Італії, а також у спеціальному законі про порядок відкриття товарних складів [8].

Нідерланди, які не відставали від Англії у промисловому розвитку, також дали поштовх ідеї розвитку товарних складів. Такі склади засновувалися або самою державою, або підприємцями на комерційних засадах. Товарні склади, засновані в першій чверті XIX ст., виконували функції зберігання без свого кредитного значення.

У першій половині XIX ст. товарні склади викликали до себе законодавчий інтерес, причому на них була звернена увага не стільки в аспекті зручності зберігання, скільки з погляду забезпечення кредитування. Рух до загальної «комерціалізації» відносин щодо зберігання відображений у кодифікаціях, здійснених наприкінці XIX – першій половині XX ст. у Німеччині, Швейцарії та Японії, а пізніше в Італії.

Сучасний період функціонування товарного складу в умовах становлення та розвитку ринкової економіки в Україні розпочинається із проголошенням незалежності України, коли постала нагальна потреба нормативного закріплення відносин складського зберігання. Нормативним актом, який заклав основи діяльності товарного складу та правового регулювання відносин складського зберігання, був Закон України від 4 липня 2002 р. «Про зерно і ринок зерна на Україні» [18]. Цей закон визначає державну політику щодо розвитку ринку зерна як пріоритетного сектору економіки агропромислового комплексу України і спрямований на створення правових, економічних та організаційних умов конкурентоспроможного виробництва і формування ринку зерна для забезпечення внутрішніх потреб держави у продовольчому, насінневому та фуражному зерні, нарощування його експортного потенціалу. Саме Закон України «Про зерно і ринок зерна на Україні» у ст. 26 закріпив визначення договору складського зберігання. Закон також містить визначення і види складських документів, що надалі було розвинуто в ЦК України.

Із прийняттям ЦК України було заповнено прогалину в межах цивільного законодавства

початку XXI ст. щодо договору складського зберігання. У ЦК України відносинам зберігання присвячено главу 66 ЦК України. Ця глава містить загальні положення про зберігання, а окремий § 2 глави 66 ЦК України врегульовує відносини складського зберігання. Положення § 3 глави 66 ЦК України регулюють інші спеціальні види зберігання, крім складського. Наявність цього розділу є серйозною модифікацією національного законодавства про зберігання, оскільки вперше складське зберігання врегульовано на рівні кодифікованого нормативного акта. Такий поділ глави 66 ЦК України і врегулювання положень про складське зберігання окремим параграфом означає, що зберігання виділено в окремий договір і поставлено в один ряд із такими найбільш поширеними договорами, як купівля-продаж, оренда тощо. Безпосередньо договору зберігання на товарному складі присвячені ст. 959–966 глави 66 ЦК України.

Подальший розвиток відносин зберігання на товарному складі отримали у Законі України від 23 грудня 2004 р. «Про сертифіковані товарні склади та прості і подвійні складські свідоцтва» [19], покликаному урегулювати діяльність товарних складів. У доповнення § 2 розділу 66 ЦК України і Закону України «Про зерно і ринок зерна на Україні» Закон України «Про сертифіковані товарні склади та прості і подвійні складські свідоцтва» визначає механізм здійснення складських операцій із використанням складських свідоцтв. Зокрема, він регулює правовідносини, пов'язані з оформленням, видачею, погашенням простих і подвійних складських свідоцтв, визначає порядок їх реєстрації та спрямований на створення правових, економічних, організаційних умов функціонування цих документів під час зберігання товарів на товарних складах.

На рівні підзаконних нормативних актів норми, спрямовані на забезпечення регулювання відносин складського зберігання, обороту складських документів, містяться в актах, присвячених забезпеченню сертифікації складів, веденню реєстру складських

документів та ін. Так, Постанова Кабінету Міністрів України від 11 квітня 2003 р. «Про затвердження Порядку випуску бланків складських документів на зерно, їх передачі та продажу зерновим складам та типового договору складського зберігання зерна» [20] визначає порядок випуску бланків складських документів на зерно, їх передання та продаж зерновим складам, затверджує зразки бланків подвійного і простого складських свідоцтв, складської квитанції, затверджує Типовий договір складського зберігання зерна. Однак цей нормативний акт регулює відносини складського зберігання лише щодо зерна, інші ж товари залишаються поза увагою законодавця. Положення, затвержене наказом Міністерства аграрної політики України від 27 червня 2003 р. «Про затвердження Положення про обіг складських документів на зерно» [21], визначає загальні положення обліку й обороту, надходження та використання бланків складських документів на зерно, обороту складських свідоцтв і складських квитанцій, порядку здійснення передавальних написів, передання та повернення складських документів, а також порядку погашення та їх зберігання. Постанова Кабінету Міністрів України від 17 грудня 2004 р. «Про забезпечення реалізації деяких положень Закону України «Про зерно та ринок зерна в Україні» [22] затверджує «Порядок ведення реєстру складських документів на зерно та зерна, прийнятого на зберігання», згідно з яким здійснюється реєстрація складських документів на зерно та зерна, прийнятого на зберігання, забезпечується проведення моніторингу ринку зерна, надання юридичним і фізичним особам інформації про прийняте на зберігання зерно та про видані складські документи. Наказ Міністерства аграрної політики України від 11 серпня 2005 р. «Про затвердження Порядку ведення основного реєстру складських документів на зерно та зерна, прийнятого на зберігання, і реєстру зернового складу» [23] спрямований на виконання ст. 36, 45 Закону України «Про зерно

та ринок зерна в Україні», постанови Кабінету Міністрів України «Про забезпечення реалізації деяких положень Закону України «Про зерно та ринок зерна в Україні» з метою проведення моніторингу ринку зерна і забезпечення його стабільного функціонування, надання юридичним і фізичним особам відомостей про прийняте на зберігання зерно та про видані складські документи. Чітке нормативне регулювання відносин зберігання зерна на складах потрібне для забезпечення функціонування та стабільного розвитку складського зберігання зерна [24, с. 5–13].

На певному етапі розвитку товарного виробництва утворення самостійної складської індустрії є закономірним проявом процесу розподілу праці, необхідним засобом поліпшення організації торгівлі та скорочення витрат обороту товарів. Завдання, які поставила економічна реформа перед торгівлею, потребують удосконалення організаційно-правових форм діяльності складського господарства, широкого розвитку мережі загальних і спеціалізованих складів загального користування, на яких суб'єкти господарювання могли би зберігати необхідні поточні та резервні запаси товарів. Передання товарів на зберігання спеціалізованим складським господарствам дає змогу суб'єктам оптової торгівлі зосередити всю свою увагу на вивченні попиту і кон'юнктури ринку, плануванні найбільш вигідних схем обороту товарів, на організацію самої оптової торгівлі. Не менш важливе значення має зберігання товарів на вказаних складах і для суб'єктів роздрібною торгівлі, які звільняються від невластивих їм функцій накопичення та тривалого зберігання товарів сезонного виробництва і попиту. Природно, що організація самостійної складської індустрії в торгівлі вимагає великої підготовчої роботи, у т. ч. й правового аналізу відносин зі зберігання на товарному складі за сучасних умов. Тому виникнення відносин зі зберігання на товарному складі є закономірним процесом, а законодавче врегулювання – запорукою сталого розвитку ринкових відносин.

Висновки. Таким чином, дослідження й аналіз історичних аспектів становлення та розвитку зберігання на товарному складі дає змогу виділити такі періоди формування відносин зберігання на товарному складі:

- період зародження та становлення, що об'єднує античний і давньоруський періоди та характеризувався передумовами для розвитку договору зберігання на товарному складі;
- період функціонування товарного складу в умовах планової економіки, який відзначався формалізацією відносин, розвитком законодавчого регулювання відносин

зі зберігання та його різновиду – зберігання на товарних складах – і формуванням єдиної державної системи складів;

- час нової економічної політики та часи стагнації, за якого складські свідоцтва і сам договір зберігання на товарному складі застосовувалися лише у зовнішньоекономічних відносинах;

– сучасний період функціонування товарного складу в умовах становлення та розвитку ринкової економіки в Україні характеризується сучасним динамічним розвитком діяльності товарних складів.

Анотація

Стаття присвячена дослідженню етапів становлення інституту зберігання у цивільному праві. Авторами подано аналіз історичних етапів розвитку такої договірної конструкції, як договір зберігання. Договір зберігання зародився як заснований на особистих довірчих відносинах, але водночас уже на етапі розвитку його в римському праві спостерігається тенденція до переходу цього договору в розряд комерційних. Римське право зупинилося на півдорозі до договору професійного зберігання чужих речей. Ототожнювати історичні види зберігання речей із сучасним договором зберігання на товарному складі було б не зовсім правильно. Одна із перших дослідниць відносин зберігання на товарному складі відзначила, що «товарні склади набули характеру самостійних підприємств тільки тоді, коли в розвитку торгівлі позначилося прагнення до винесення поза її безпосередні межі всіх т. зв. допоміжних операцій, тобто операцій, не спрямованих безпосередньо на обмін. На ґрунті цієї диференціації зберігання товарів було юридично оформлене у створенні договору зберігання на товарних складах, який повинен бути визначений як відплатне зберігання чужих товарів у спеціально пристосованих приміщеннях, що здійснюється у вигляді промислу». Виділяємо такі періоди формування відносин зберігання на товарному складі: період зародження та становлення, об'єднує античний і давньоруський періоди, який характеризувався передумовами для розвитку договору зберігання на товарному складі; період функціонування товарного складу в умовах планової економіки, що відзначався формалізацією відносин, розвитком законодавчого регулювання відносин зі зберігання та його різновиду – зберігання на товарних складах – і формуванням єдиної державної системи складів; час нової економічної політики та часи стагнації, за якого складські свідоцтва і сам договір зберігання на товарному складі застосовувалися лише у зовнішньоекономічних відносинах; сучасний період функціонування товарного складу в умовах становлення та розвитку ринкової економіки в Україні характеризується сучасним динамічним розвитком діяльності товарних складів.

Ключові слова: договір зберігання, товарний склад, майно, товар, господарства, підприємства, приписи, нормативні акти.

Butryn-Boka N.S., Maika N.V. Agreement of storage: history of becoming and development Summary

This article is sanctified to research of the stages of becoming of institute of storage in a civil law. The authors of the article are give the analysis of the historical stages of development of such contractual construction as agreement of storage. In particular, certain conclusions and suggestions are done.

The agreement of storage was conceived as based on the personal confidence relations, but at the same time already on the stage of development of him in the Roman law there is a tendency of transition of this agreement in the digit of commercial. The Roman law stopped halfway to the agreement of professional storage of stranger belongings. To identify the historical types of storage of belongings with the modern agreement of storage on commodity storage it would be not quite correctly. One of the first researchers of relations of storage marked on commodity storage, that “commodity storages had purchased character of independent enterprises only then, when in development of trade aspiring was designated to taking away pose of her direct limits of all so called auxiliary operations, id est the operations not sent directly to exchange. On soil of this differentiation of storage of commodities got the legal registration in creation of agreement of storage on commodity storages, that must be certain as storage of stranger commodities in the specially adjusted apartments, that comes true as trade”. As a result of undertaken a study, distinguish such periods of forming of relations of storage on commodity storage: period of origin and becoming, unites ancient and Old Russian periods, that was characterized by preconditions for development of agreement of storage on commodity storage; period of functioning of commodity storage in the conditions of plan economy, that was marked formalization of relations (characterized by development of the legislative adjusting of relations from storage and his variety storage on commodity storages) and forming of the single state system of syllables; time of new economic policy, this period was characterized that warehouse certificates and agreement of storage are on a commodity composition were used only in external economic relations; the modern period of functioning of commodity storage in the conditions of becoming and development of market economy in Ukraine is characterized by modern dynamic development of active of commodity syllables.

Key words: agreement of storage, commodity storage, property, commodity, economies, enterprises, binding overs, normative acts.

Список використаних джерел:

1. Підпригора О.Л. Римське приватне право. Київ : Юрінком Інтер, 2003. 512 с.
2. Гейнц С. Исторический очерк развития договора поклажи по русскому праву. Санкт-Петербург, 1912. 88 с.
3. Статути Великого Князівства Литовського : у 3 т. Т. 3. Статут Великого князівства Литовського 1588 р. У 2 кн. Кн. 2 / за ред. С. Ківалова, П. Музиченка, А. Панькова. Одеса : Юрид. літ., 2004. 568 с.
4. Российское законодательство X–XX веков : в 9 т. Т. 1 / под ред. О.И. Чистякова. Москва, 1984. 432 с.
5. Котелевская А.А. Правовое регулирование оборота простых и двойных складских свидетельств. Москва, 2006. 170 с.
6. Трофімова О.В. Критерії класифікації цінних паперів за законодавством України. *Вісник госп. судочинства*. 2006. № 1. С. 149–158.
7. Зимелева М.В. Поклажа в товарных складах. Москва : Фин. изд-во, 1997. 85 с.
8. Дністрянський С. Цивільне право : 2 т. Т. 1. Відень, 1919. 1053 с.
9. Демчук А.М. Історико-правові джерела регулювання відносин зберігання. Луцьк, 2006. С. 100–102.
10. Демчук А.М. Історико-правовий розвиток регулювання діяльності товарного складу. Луцьк, 2006. С. 263–267.
11. Основи цивільного законодавства Союзу РСР. *Відомості Верховної Ради СРСР*. 1991. № 26. Ст. 733.

12. Иоффе О.С. Обязательственное право. Москва : Юрид. лит., 1975. 880 с.
13. Про зерно та ринок зерна в Україні : Закон України від 4 липня 2002 р. № 37–IV зі змін. і допов. *Відомості Верховної Ради України*. 2002. № 35. Ст. 258.
14. Про сертифіковані товарні склади та прості і подвійні складські свідоцтва : Закон України від 23 грудня 2004 р. № 2286–IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2005. № 6. Ст. 136.
15. Про затвердження Порядку випуску бланків складських документів на зерно, їх передачі та продажу зерновим складам та типового договору складського зберігання зерна. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/510-2003-%D0%BF>.
16. Положення про обіг складських документів на зерно : наказ М-ва аграрної політики України від 27 червня 2003 р. № 198. *Офіційний вісник України*. 2003. № 30.
17. Про забезпечення реалізації деяких положень Закону України «Про зерно та ринок зерна в Україні» : Постанова Каб. Міністрів України від 17 грудня 2004 р. *Офіційний вісник України*. 2004. № 46.
18. Порядок ведення основного реєстру складських документів на зерно та зерна, прийнятого на зберігання, і реєстру зернового складу : наказ М-ва аграрної політики України від 11 серпня 2005 р. *Офіційний вісник України*. 2005. № 39.
19. Демчук А.М. Періоди розвитку відносин зі зберігання на товарному складі в Україні. Гданськ, 2012. С. 5–13.